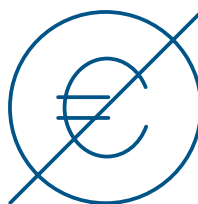
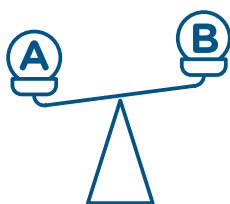

NECESSITATS SOCIALS A ESPANYA

Benestar econòmic i material

Informe

01

Octubre 2018

Crèdits

Observatori Social de "la Caixa"

Edició: Fundació Bancària "la Caixa", 2018

Plaza Weyler 3
07001, Palma

ISBN 978-84-9900-213-2
DLB: B 18032-2018

Recerca i elaboració de l'informe

- Luis Ayala Cañón (Universitat Rey Juan Carlos i equalitas)
- Olga Cantó Sánchez (Universitat d'Alcalá i equalitas)
- Rosa Martínez López (Universitat Rey Juan Carlos i equalitas)
- Carolina Navarro Ruiz (UNED i equalitas)
- Marina Romaguera de la Cruz (Universitat d'Alcalá i equalitas)

Tractament i visualització de les dades

OneTandem S.L. <onetandem.com>

Disseny gràfic i maquetació

Andrés Fernández Torcida

La Fundació Bancària "la Caixa"
no s'identifica necessàriament
amb l'opinió dels autors
d'aquesta publicació.

observatoriosociallacaixa.org

Sumari

4 Introducció

6 Resum executiu

8 La situació a Espanya

- 9 **Primer repte:** tenir fonts d'ingressos suficients i estables
- 12 **Segon repte:** mantenir l'equilibri econòmic i financer i evitar l'endeutament
- 14 **Tercer repte:** evitar la pobresa severa

18 La situació a Europa

- 19 **Vulnerabilitat econòmica**
- 20 **Dificultats per arribar al final del mes**
- 21 **Pobresa consistent**

22 polítiques públiques

- 23 **Prestacions que protegeixen les persones que no tenen prou recursos**
- 25 **Adequació de les prestacions**
- 27 **Prestacions monetàries i reducció de la pobresa**

29 Conclusions

31 Bibliografia

INTRODUCCIÓ

Un dels avanços més importants en el coneixement de la realitat social ha estat el desenvolupament de bases de dades molt més completes i sistemàtiques que les que hi havia encara no fa un parell de dècades. Actualment, la majoria de països europeus disposen d'enquestes i registres administratius que permeten elaborar amb molta més precisió un retrat més ajustat de les necessitats socials, una tasca que la Fundació Bancària "la Caixa" es proposa d'abordar en una sèrie d'informes.

L'abundància d'informació no vol dir, però, que la disponibilitat de dades permeti fer una interpretació immediata dels progressos i retrocessos en la satisfacció d'aquestes necessitats. D'una banda, cal sistematitzar la informació que ofereixen les diverses bases de dades en un conjunt coherent d'indicadors, que sigui prou representatiu i tingui una dimensió adequada. D'altra banda, la majoria de treballs que aborden l'estudi de les necessitats socials es limiten a l'explotació exhaustiva d'alguna de les fonts disponibles, atesos els problemes d'harmonització i posada en comú de la informació primària a les bases de dades respectives.

L'objectiu d'aquest informe, el primer d'una col·lecció sobre el mesurament de les necessitats socials a Espanya en els diferents àmbits que constitueixen el benestar, és precisament mirar de representar en un conjunt bàsic d'indicadors significatius i innovadors la incidència i les característiques de les necessitats relacionades amb el benestar econòmic i les condicions

de vida de les famílies espanyoles. El que pretenem amb aquests indicadors és oferir a la societat un relat sobre el benestar material de la població a partir del conjunt de fonts disponibles, com ara l'Enquesta de condicions de vida, l'Enquesta de pressupostos familiars, l'Enquesta de població activa, totes tres de l'Institut Nacional d'Estadística, i l'Enquesta financera de les famílies, del Banc d'Espanya.

Per al seguiment de les necessitats socials materials, l'eix que fa servir l'informe és un triple repte des de la perspectiva de les necessitats individuals: disposar d'ingressos suficients i estables, mantenir un equilibri econòmic i financer que limiti l'excés d'endeutament, i evitar la pobresa severa.

El fet de comptar amb informació comparable per a diferents moments del temps, abans i després de la crisi econòmica, ens permet donar resposta a una primera qüestió general, que és on ens trobem ara i quina ha estat l'evolució en els tres reptes esmentats. Avançant-nos al que els lectors podran trobar en les pàgines que segueixen, el retrat és prou aclaridor: pràcticament totes les condicions materials de vida han empitjorat des de la meitat de la dècada passada. A més a més, davant la idea tan estesa en bona part dels decisors polítics i en l'opinió pública segons la qual els problemes de benestar estan determinats sobretot pel cicle econòmic, a l'etapa de recuperació posterior a la crisi els nivells en aquestes condicions continuen lluny dels que hi havia abans que comencés la recessió econòmica.

A l'informe ens comparem també amb Europa mitjançant la tria d'indicadors representatius de cadascun dels reptes. Durant l'última dècada, Espanya ha retrocedit posicions en tots els indicadors. En relacionar un cop més la capacitat econòmica del país amb la cobertura de les necessitats socials, l'informe mostra que la posició espanyola en tots els rànquings és netament inferior a la que li correspondria segons el seu nivell mitjà de renda.

Finalment, ens demanem quina és la resposta de les polítiques públiques a aquestes necessitats. Els lectors trobaran dades ben específiques que resumeixen algunes de les singularitats de la manera en què s'estenen les necessitats en les condicions materials. A conseqüència d'una dotació més baixa dels recursos invertits i de les llacunes en el sistema de protecció, Espanya és un dels països de la Unió Europea amb menys capacitat per donar cobertura a les necessitats socials analitzades en aquest informe.

El fet de resumir la informació a través d'un sistema bàsic d'indicadors, tot donant a les dades el màxim protagonisme i qualificant el relat amb breus comentaris que ajudin a la interpretació, constitueix una novetat en el panorama d'estudis sobre la realitat social. Ara li toca al lector navegar per les pàgines de l'informe, construir el seu propi relat i confrontar el que normalment són opinions i hipòtesis amb un conjunt ampli i innovador de dades objectives.

BENESTAR ECONÒMIC I MATERIAL

Aquest primer informe mesura les necessitats socials relacionades amb el benestar econòmic i material.

Qualsevol persona i llar ha d'afrontar tres reptes cabdals:

 1. Disposar d'ingressos suficients i estables: només si aconseguim prou ingressos per assolir un nivell de vida digne en la societat de referència podrem assegurar que aquesta necessitat està coberta.

 2. Mantenir un equilibri econòmic i financer que limiti els problemes d'excés d'endeutament: si les famílies no aconsegueixen mantenir un equilibri adequat entre ingressos i despeses, inevitablement hauran de reduir el seu patrimoni o bé contreure deutes, i amb això augmentaran les dificultats per mantenir la seva situació econòmica en el futur.

 3. Evitar la pobresa severa: la prevenció de les situacions de pobresa és un dels principals reptes socials als països desenvolupats per millorar les condicions materials de vida de la població.

ESPANYA

Qualsevol persona i llar ha d'afrontar tres reptes cabdals:

(En percentatge de persones sobre total de població)

Primer repte:

Tenir fonts d'ingressos suficients i estables

Manca d'autonomia

22,7% ↑ 26,0%
2008 2017

Risc de pobresa monetària

19,8% ↑ 21,6%
2008 2017

Sense fonts d'ingressos regulars^a

2,4% ↑ 3,3%
2008 2017

Pèrdua de rendes

14,6% ↓ 12,0%
2008 2016

Vulnerabilitat econòmica

31,1% ↑ 32,6%
2008 2017

a: Percentatge de llars sense fonts d'ingressos regulars

Segon repte:

Mantenir l'equilibri econòmic i financer i evitar l'endeutament

Insatisfacció econòmica

34,1% ↓ 29,2%
2008 2017

Dificultat per arribar al final del mes

31,9% ↓ 25,2%
2008 2017

Desestalvi

30,7% ↓ 29,3%
2008 2014

Excés d'endeutament

9,5% ↓ 7,8%
2008 2014

Tercer repte:

Evitar la pobresa severa

Privació material

14,1% ↑ 15,7%
2009 2017

Risc de pobresa crònica

6,5% ↑ 13,5%
2008 2016

Consum molt baix

3,1% ↑ 5,4%
2008 2017

Pobresa consistent

6,8% ↑ 8,8%
2009 2017

- Bona part dels indicadors de les condicions materials de vida han empitjorat d'ençà de l'any 2008.
- El curt període de recuperació econòmica amb prou feines ha contribuït a rescabalar d'aquestes pèrdues, tot i que a partir del 2017 es registra una certa millora en algunes necessitats socials.

El més important

1.

Més d'un de cada cinc ciutadans es troben per sota del llindar de risc de pobresa, la qual cosa implica una taxa molt per damunt de la gran majoria de països de la Unió Europea, fins i tot d'alguns amb un nivell de renda inferior al d'Espanya.

2.

Quasi una de cada tres persones obté ingressos per sota del que consideren necessari per aconseguir un equilibri amb les seves despeses. Aquest desajust financer pot alimentar situacions d'estrès i ansietat.

3.

La precarietat laboral i l'atur provoquen que moltes persones afrontin caigudes significatives de renda cada any, cosa que els causa una gran inestabilitat i inseguretat econòmica. Al mateix temps, l'escassetat i la inestabilitat dels ingressos entrebanquen considerablement els processos d'autonomia personal.

4.

La crisi va implicar un ràpid empitjorament en la satisfacció de les necessitats socials més bàsiques. A això s'afegeixen les dificultats creixents per millorar les relacions socials i un percentatge creixent de persones que no poden afrontar els consums essencials.

5.

L'augment de les situacions de pobresa prolongada compromet greument els nivells futurs de benestar econòmic i material.

ESPANYA vs EUROPA

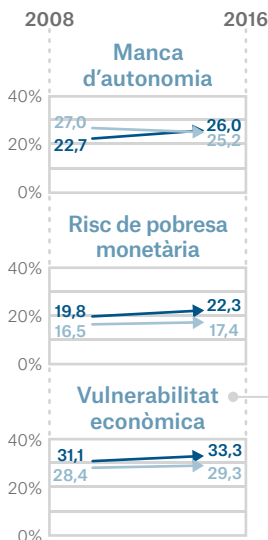
Espanya → Europa →

(En percentatge de persones sobre total de població)

Primer repte:

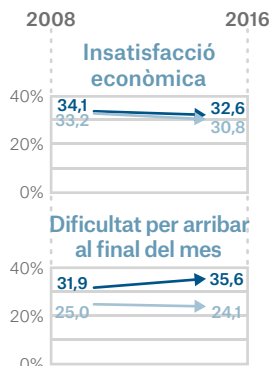
Tenir fonts d'ingressos suficients i estables

Segon repte:

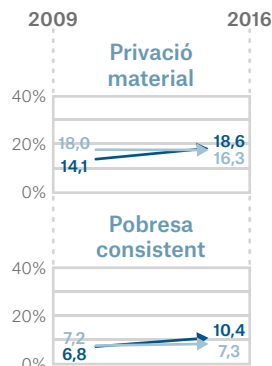
Mantenir l'equilibri econòmic i financer i evitar l'endeutament

Tercer repte:

Evitar la pobresa severa

El més important

1.

La tendència dels problemes de vulnerabilitat econòmica és especialment negativa, ja que abans de la crisi Espanya ja es trobava entre els països més mal situats dins la Unió Europea.

2.

En tots els indicadors seleccionats com representatius, Espanya ha retrocedit posicions durant l'última dècada.

3.

En tots els indicadors, Espanya ocupa posicions inferiors a les que li correspondrien segons el seu nivell de renda, i se situa clarament per sota d'altres països amb menys capacitat econòmica.

POLÍTIQUES PÚBLIQUES

1

No hi ha hagut millores clares en la intensitat protectora del sistema.

2

Els recursos invertits en el sistema de prestacions monetàries són més baixos que els d'altres països.

3

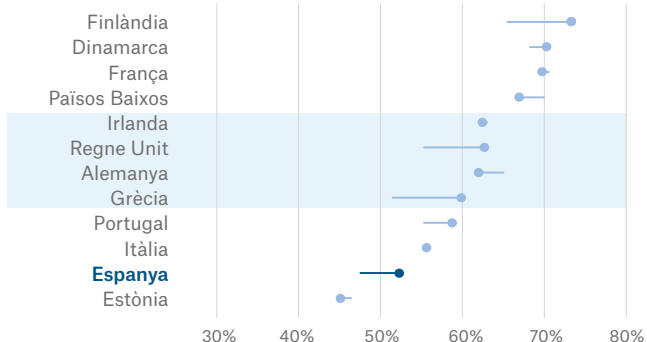
Les quantitats que es paguen queden molt per sota del llindar de pobresa.

4

Espanya és un dels països en què la capacitat del conjunt de prestacions per a reduir la pobresa monetària és més baixa.

Efecte de les prestacions monetàries sobre la reducció de la pobresa a la UE

Valor del país el 2008 | Valor del país el 2016

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EU-SILC (Eurostat).

LA SITUACIÓ A ESPANYA

L'anàlisi que conté aquest informe presenta tres reptes o subdimensions diferents que cobreixen els aspectes essencials d'allò que volem mesurar: en primer lloc, si comptem amb fonts d'ingressos suficients i estables; en segon lloc, si mantenim l'equilibri econòmic i financer i evitem l'excés d'endeutament, i, en tercer lloc, si evitem la pobresa severa.

La informació recollida no deixa gaires dubtes dels problemes que hi ha a Espanya en cadascuna d'aquestes dimensions. Quasi tots els indicadors han empitjorat des de la meitat de la dècada passada, sense que els avanços registrats en el curt període d'ençà del final de la crisi hagin aconseguit retallar substancialment les pèrdues registrades en els anys de la crisi.

Nota:

L'apèndix que explica la metodologia que hem seguit per a la selecció i producció dels indicadors d'aquest informe es publica en un document a part, que es podrà consultar a la pàgina web www.observatorisociallacaixa.org

Primer repte: Tenir fonts d'ingressos suficients i estables

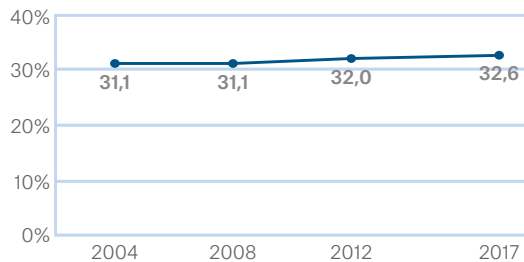
Aquest repte es mesura amb els indicadors que mostra la figura 1.
El significat de les dades s'explica al llarg d'aquesta secció.

Figura 1. Indicadors clau del primer repte

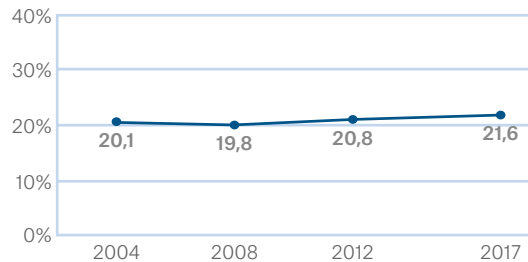
Vulnerabilitat econòmica:

Percentatge de persones que viuen en llars amb ingressos per sota del 75% de la mediana d'ingressos

Risc de pobresa:

Percentatge de persones que viuen en llars amb ingressos per sota del 60% de la mediana d'ingressos

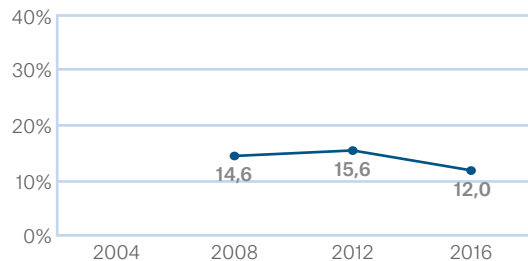
Manca d'autonomia:

Percentatge de persones majors de 25 anys amb ingressos propis nuls o inferiors a l'indicador públic de renda d'efectes múltiples (IPREM, uns 536 €/mes)

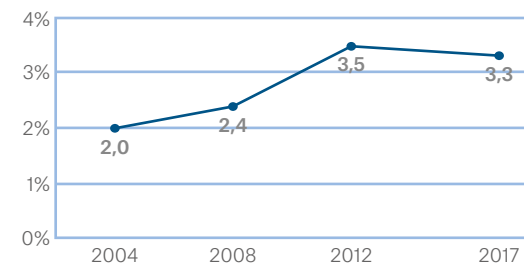
Pèrdua de renda:

Percentatge de persones en llars que han patit un descens acusat de renda (més del 25% respecte als ingressos de l'any anterior)

Sense fonts regulars d'ingressos:

Percentatge de llars sense ingressos procedents del treball, les pensions o els subsidis per desocupació

Font:

Elaboració pròpia amb dades procedents de l'ECV transversal i longitudinal i de l'EPA.

El benestar econòmic de la població no tan sols depèn del nivell de producció o de renda, sinó també de com es distribueix la renda entre les famílies. Un dels possibles efectes adversos de la desigualtat és que moltes famílies viuen amb rendes clarament inferiors a les que rep una família estàndard. Aquestes llars, fins i tot encara que tinguin cobertes les necessitats bàsiques, es troben en una situació de vulnerabilitat econòmica que sovint implica destrets i renúncies. A més a més, el coixí d'ingressos de què disposen per afrontar noves necessitats o situacions imprevistes és exigü, la qual cosa genera inseguretats.

Moltes d'aquestes famílies, d'altra banda, no ingressen prou per eludir el risc de pobresa. El risc de caure en la pobresa augmenta quan la renda familiar no supera el 60% dels ingressos medians, segons l'estàndard acor-

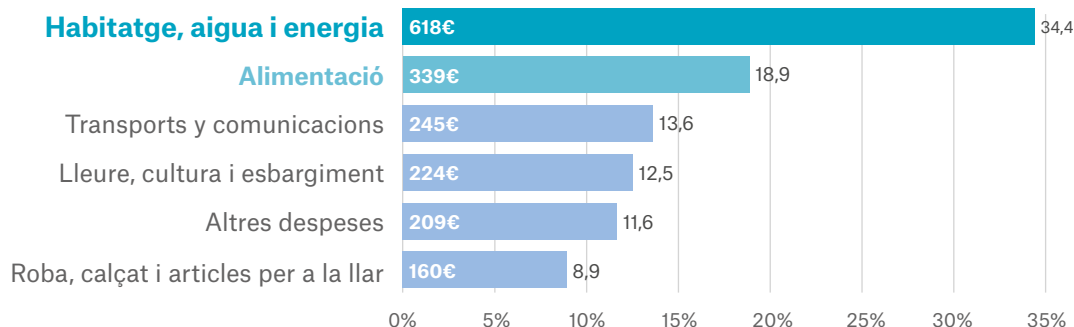
dat a la Unió Europea. A Espanya, més d'una cinquena part de la població es troba en aquesta situació, un valor superior al de quasi tots els altres països europeus. Tot i que la població en risc de pobresa ja presentava unes dimensions considerables fa deu anys, la crisi econòmica ha empitjorat encara més la situació, sobretot a causa de les pèrdues que han patit les famílies afectades per la desocupació. Per reduir aquest indicador del risc de pobresa no només cal crear ocupació, sinó també que l'ocupació creada permeti que els treballadors n'obtinguin remuneracions suficients. Així mateix, és important millorar l'eficàcia de les polítiques redistributives i augmentar la cobertura i la suficiència de les prestacions adreçades a grups avui poc protegits, com ara les llars de baixos ingressos amb infants.

LLINDAR DE VULNERABILITAT I DESPESES MENSUALS

El llindar de vulnerabilitat (75% de la mediana) el 2016 per a una família composta per una parella amb dos fills menors de 14 anys representa uns ingressos mensuals d'uns 1.800 euros (12 pagues).

Aquesta xifra és el 65% dels 2.800 euros que ingressa una família estàndard d'aquest tipus al nostre país.

Figura 2. DESPESES MENSUALS D'UNA FAMÍLIA QUE INGRESSA 1.800 €

La crisi ha augmentat també el percentatge de famílies que manquen de fonts regulars d'ingressos, tant si són derivats de la feina (assalariats o autònoms) com d'una pensió o del subsidi d'atur. En l'exhauriment de les fonts normalitzades d'ingressos hi ha influït, com és lògic, l'augment de la desocupació, però també la feblesa de l'anomenada «última xarxa» de protecció social, orientada a garantir un mínim d'ingressos quan s'extingeixen els drets a prestacions de tipus contributiu.

Juntament amb la possibilitat de comptar amb fonts suficients d'ingressos, les persones valoren l'estabilitat temporal d'aquests ingressos. Una renda modesta però segura pot oferir més benestar econòmic que no pas uns ingressos més elevats, però incerts. La precarietat laboral i l'atur, comparativament alts a Espanya, poden afectar negativament aquesta necessitat social. Encara que les dades més recents indiquen una certa millora d'aquest indicador respecte als anys centrals de la crisi, encara hi ha moltes persones que viuen en llars que han vist com els ingressos s'han reduït significativament al llarg del darrer any.

La independència econòmica personal és també un valor perseguit per la majoria d'adults. Si bé la capacitat de consum i el nivell de vida dels membres de la llar depenen sobretot de la renda conjunta de la unitat familiar, el fet de disposar d'ingressos propis millora l'autonomia individual, proporciona llibertat i augmenta el poder de negociació dins la família. Aquest indicador també ha empitjorat d'alguna manera amb la crisi, a causa de la davallada en el nombre de perceptors de rendes del treball, però l'aspecte més significatiu és la persistència d'una àmplia bretxa de gènere. Per reduir-la cal adoptar mesures que eliminin els obstacles que redueixen la participació laboral de les dones i en limiten el progrés professional.

La manca d'autonomia econòmica afecta molt més les dones

Independentment de la franja d'edat considerada, hi ha moltes més dones que homes que manquen d'ingressos propis o que guanyen menys de l'IPREM (uns 535 euros el mes). En aquesta diferència pesa la bretxa laboral i salarial entre homes i dones, com també un repartiment desigual de les feines de casa i d'atenció als altres. El desequilibri de gènere en l'autonomia econòmica és un fenomen que també afecta altres països europeus, tot i que amb variacions, segons el cas: a Dinamarca, Suècia i Finlàndia amb prou feines es registren diferències entre homes i dones, mentre que són notables en països com ara Bèlgica, Alemanya o els Països Baixos.

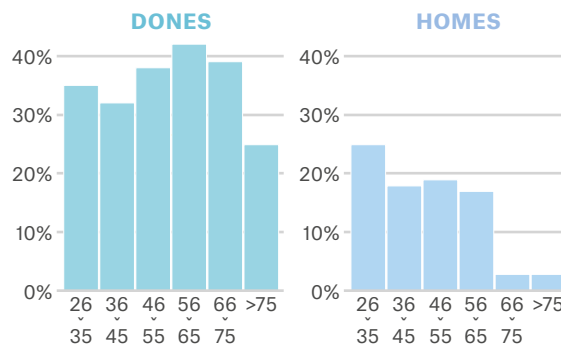

Figura 3. Percentatge de dones i homes amb ingressos propis inferiors a l'IPREM per grups d'edat.

Segon repte:

Mantenir l'equilibri econòmic i financer i evitar l'endeutament

Aquest repte es mesura amb els indicadors que mostra la figura 4. El significat de les dades s'explica al llarg d'aquesta secció.

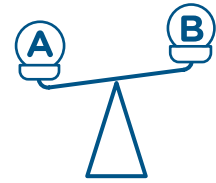
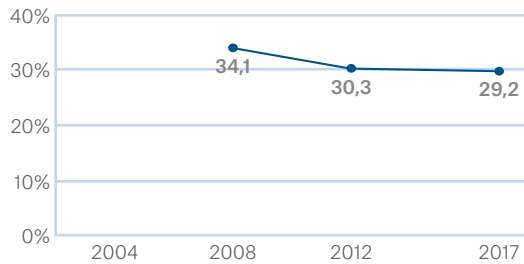

Figura 4. Indicadors clau del segon repte

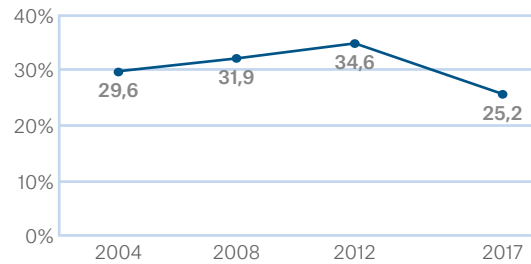
Insatisfacció econòmica:

Percentatge de persones en llars amb ingressos que són un 10% inferiors a les seves necessitats subjectives per arribar al final del mes

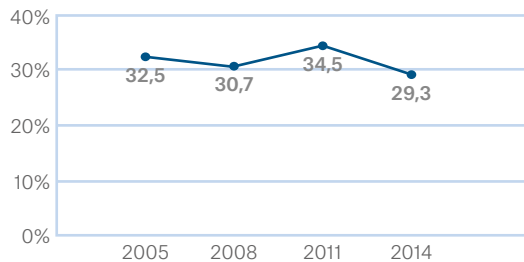
Dificultats per arribar al final del mes:

Percentatge de persones que viuen en llars que declaren arribar al final del mes amb dificultats o moltes dificultats

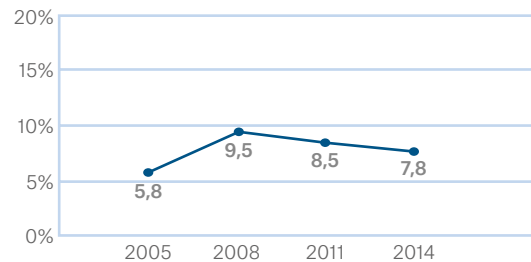
Desestalvi:

Percentatge de persones que viuen en llars en què les despeses superen els ingressos

Deutes excessius:

Percentatge de persones que viuen en llars amb deutes excessius (destinen més del 40% de la renda bruta a pagar deutes, incloent-hi les hipoteques)

Font:

Elaboració pròpia amb dades procedents de l'ECV i l'EFF.

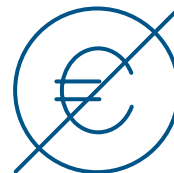
En examinar fins a quin punt les persones i les famílies aconsegueixen mantenir l'equilibri entre ingressos i despeses, un primer indicador rellevant és el grau d'insatisfacció econòmica de la població. Les persones que viuen en llars en què els ingressos són més d'un 10% inferiors a les seves necessitats subjectives per arribar al final del mes constitueixen pràcticament una tercera part del total. Aquest desajust no tan sols crea tensions financeres al si de la llar, sinó també situacions d'estrès i ansietat, que poden desembocar en problemes de salut mental.

El percentatge de llars que declaren dificultats per arribar al final del mes va augmentar sensiblement durant la crisi. Com que aquesta dada es pot interpretar com un indicador de la pressió financera que experimenten les famílies en diferents situacions, la xifra segons la qual més d'una quarta part de la població es troba en aquesta situació obliga a reflexionar sobre la insuficiència de les remuneracions percebudes, que afecta un percentatge alt de la població. Amb el flux d'ingressos, majoritàriament provinents del mercat de treball, no n'hi ha prou per finançar les despeses d'una de cada tres persones.

Com a resultat, gairebé el 30% de la població viu en llars que, per afrontar les despeses, fan servir els estalvis que tenien fins aleshores o bé s'han d'endeutar. Encara que aquest desestalvi permet que les famílies sostinguin transitòriament el consum en períodes d'ingressos baixos, el fet de gastar més del que ingressen implica reduir la riquesa o contreure deutes, de manera que la taxa de desestalvi indica que un segment significatiu de la població empitjora el seu balanç econòmic i en el futur pot tenir dificultats per garantir la seva situació econòmica.

El desestalvi, si s'acumula, desemboca en problemes d'excés de deutes, que varia segons el moment del cicle vital de cada persona i de la dinàmica d'ingressos i despeses de les famílies (i no només del nivell de renda). Un endeutament excessiu pot fer minvar el benestar i causar greus problemes d'inseguretat i estrès econòmic. Les dades mostren, però, les dificultats que tenen les llars espanyoles per ajustar les despeses als ingressos, sobretot en els moments en què l'economia millora.

Tercer repte: Evitar la pobresa severa

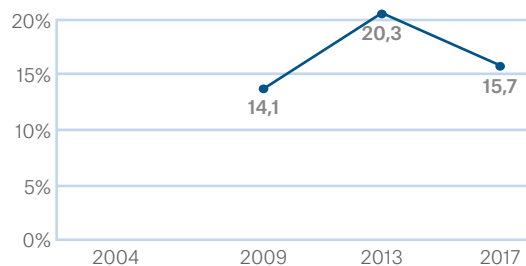

Aquest repte es mesura amb els indicadors que mostra la figura 5. El significat de les dades s'explica al llarg d'aquesta secció.

Figura 5. Indicadors clau del tercer repte

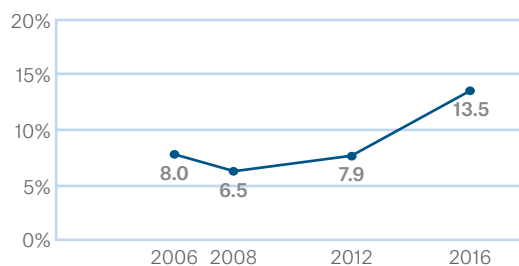
Privació material:

Percentatge de persones que viuen en llars amb cinc mancances o més d'una llista composta per 13 necessitats^a

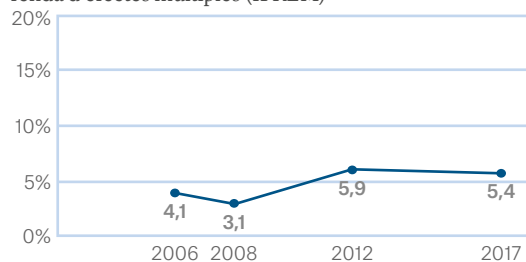
Risc de pobresa crònica:

Percentatge de persones que viuen en llars en risc de pobresa durant tres anys consecutius o més^b

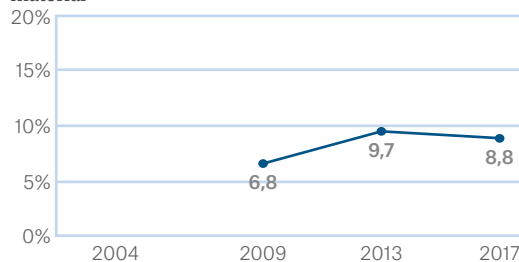
Consum molt baix:

Percentatge de persones que viuen en llars en què la despesa de consum és inferior a l'indicador públic de renda d'efectes múltiples (IPREM)

Pobresa consistent:

Percentatge de persones que viuen en llars afectades simultàniament de risc de pobresa monetària i privació material

Notes:

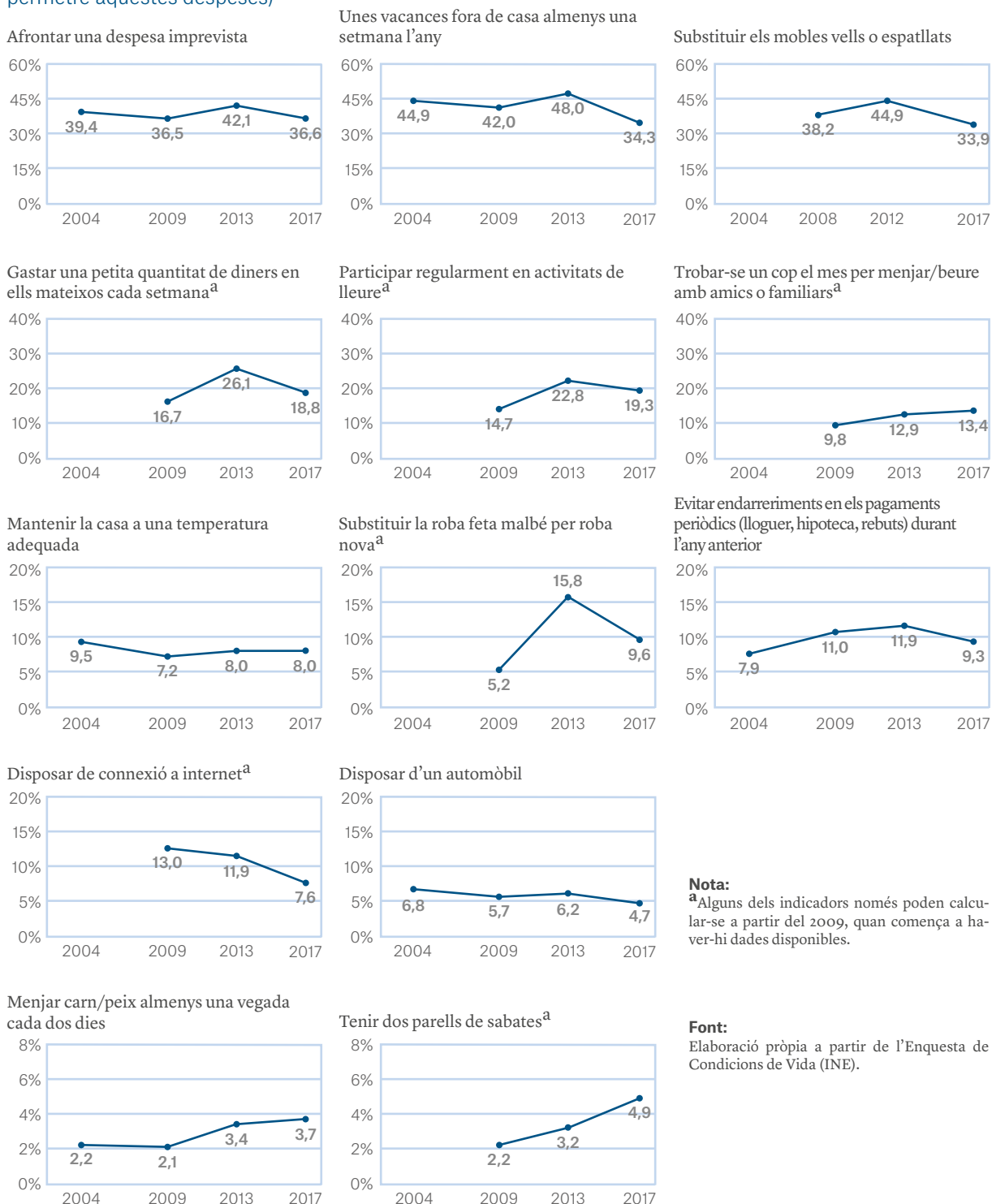
^aEls indicadors de privació material i de pobresa consistent es poden mesurar per primera vegada els anys 2009 i 2013, moment en el qual es pot calcular la privació material amb aquesta llista de 13 necessitats. ^bEl 2006 és el primer any per al qual es pot calcular la pobresa crònica.

Font:

Elaboració pròpia amb dades procedents de l'ECV i l'EFF.

Figura 6. Indicadors de privació material:

Llista de mancances incloses a l'indicador de privació material (en percentatge de persones que no es poden permetre aquestes despeses)

Nota:
^a Alguns dels indicadors només poden calcular-se a partir del 2009, quan comença a haver-hi dades disponibles.

Font:
Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Condicions de Vida (INE).

Evitar les situacions de pobresa severa constitueix un repte fonamental per a millorar les condicions materials de vida i satisfer les necessitats socials més bàsiques. Les mancances materials, però, constitueixen una realitat quotidiana per a un ampli sector de la societat espanyola. Clarament, les condicions materials de vida van millorar els anys immediatament anteriors a la crisi, i van empitjorar a partir d'aleshores. Sovint hom pensa que els indicadors de privació material canvien més a poc a poc que els de pobresa monetària, però la crisi ha tingut un impacte sobre aquests indicadors des del primer moment.

Entre altres efectes de la crisi, en destaca l'augment de les dificultats per renovar el vestuari, disposar de petites quantitats de diners per gastar en un mateix, com també el deteriorament dels indicadors relacionats amb la vida social. Aquest augment reflecteix les dificultats d'un nombre creixent de persones per mantenir els seus nivells de participació social. En canvi, indicadors com el fet de no poder permetre's anar de vacances almenys una setmana l'any, vinculat a situacions de menys severitat, o bé no poder substituir els mobles espatllats o vells per altres de nous, van registrar augments relatius menors entre el 2009 i el 2013, encara que van continuar sent les mancances més generalitzades entre la població (entorn del 40%). En tots els països europeus, i Espanya no és una excepció, aquestes van ser les despeses típiques que es van retallar en primer lloc quan va començar la crisi.

És preocupant constatar que, durant la crisi, a més d'augmentar la pobresa monetària i les mancances materials de les famílies, sovint aquestes situacions van esdevenir cròniques: d'ençà que va començar, gairebé es va duplicar el percentatge d'individus que viuen en risc de pobresa durant tres anys consecutius o més, que va passar del 6,8 al 10,4% de la població. Les persones que perceben ingressos baixos durant un període de temps prolongat pateixen situacions de manca més greus a llarg termini en àmbits molt diversos (feina, salaris, salut o relacions socials), una cosa que cal tenir en compte per dissenyar adequadament els programes de lluita contra la pobresa.

Risc de pobresa crònica

Els individus que viuen en llars amb ingressos mensuals per sota del llindar de pobresa durant tres anys consecutius o més experimenten moltes més dificultats que la resta de la població pobra per sortir d'aquest destret econòmic. De fet, diversos estudis indiquen que en molts països rics la probabilitat de ser pobre avui és pràcticament el doble si hom ha estat pobre l'any anterior, i més de la meitat d'aquesta diferència seria el fruit de la persistència de la pobresa. Les conseqüències de la pobresa crònica o persistent són molt més importants que les de la pobresa transítoria, sobretot per als més joves, ja que s'ha demostrat que està relacionada amb dificultats d'aprenentatge, conductes antisocials, un nivell de salut baix i dificultats per trobar feina en la maduresa.

També ha augmentat el percentatge de persones que no poden accedir a un nivell de consum suficient. Dins les necessitats bàsiques de la llar, probablement la incapacitat d'afrontar els consums bàsics (menjar carn o peix amb regularitat o mantenir l'habitatge a una temperatura adequada) és una de les més greus. La incidència d'aquest problema va augmentar durant la crisi, però el que és més preocupant encara és que pràcticament no ha minvat en el període posterior de recuperació econòmica.

Finalment, un altre tret destacat de l'evolució de la pobresa és un augment molt significatiu del percentatge de població que pateix pobresa consistent, és a dir, que pateix alhora pobresa monetària i privació material, una situació que comporta una fragilitat especial. A Espanya aquest grup va créixer durant la crisi fins que es va arribar a situar entorn del 10%.

La desocupació de llarga durada ha provocat més situacions de manca prolongada d'ingressos a les llars, amb un impacte clar en els nivells de privació material. Així mateix, la mateixa reducció del llindar de pobresa durant la crisi pot explicar que les situacions de pobresa relativa dels darrers anys vagin associades a pitjors condicions de vida i a dificultats econòmiques més agudes que abans de començar la crisi. També és preocupant que, un cop iniciada la recuperació econòmica, l'indicador no només no hagi tornat al nivell previ a la crisi, sinó que continuï fins i tot augmentant.

LA SITUACIÓ A EUROPA

Entre les dimensions que se solen tenir en compte a l'hora de valorar el procés d'integració europea, el benestar econòmic i material de les llars no és la que ha rebut més atenció, ni en el debat polític ni en les anàlisis de la realitat social.

Tot i que hi ha hagut diferents iniciatives impulsades per les institucions comunitàries, les polítiques que poden representar una millora dels indicadors revisats en aquest informe queden fora dels marges d'actuació dels òrgans de govern de la Unió Europea. Això explica que les diferències existents en aquest àmbit entre els estats membres de la UE siguin encara avui remarcables. Des del 2004 disposem d'una font d'informació comuna d'una gran riquesa i que permet explorar aquestes diferències, l'Enquesta europea de renda i condicions de vida (European Survey of Income and Living Conditions, EU-SILC).

Tant l'abast d'aquesta heterogeneïtat com la posició d'Espanya en el context comparat es poden calibrar seleccionant alguns dels indicadors més representatius de cada subdimensió per als quals disposem d'informació comparable per als països de la UE. Una de les primeres conclusions que podem treure és que Espanya ocupa, en les comparatives europees d'indicadors de condicions materials de vida, un lloc prou inferior al que ocupa en la comparativa de PIB per càpita. En una escala que normalitza la mitjana del PIB de la UE a un valor de 100, el 2008 Espanya ocupava el lloc 14 de 28, amb un PIB normalitzat de 101; el 2016 continuava ocupant el lloc 14, però amb un PIB normalitzat de 91. Com podem veure tot seguit, el lloc que ocupa a les comparatives considerades aquí es troba sempre per sota del que podríem esperar per la seva capacitat econòmica.

Vulnerabilidad económica

La posició d'Espanya en el rànquing de països ordenats segons la vulnerabilitat econòmica –és a dir, persones amb ingressos per sota del 75% de la mediana d'ingressos– és molt pitjor de la que li correspondria segons el seu nivell de renda per càpita. Només hi ha tres països de la UE en els quals el percentatge de persones que viuen en llars econòmicament vulnerables és superior al d'Espanya. D'altra banda, la tendència és negativa, ja que ha anat perdent posicions durant l'última dècada. També és especialment preocupant que Espanya es mantingui al darrer quartil d'una manera sistemàtica. En general, la incidència de la vulnerabilitat econòmica als països rics del centre i el nord d'Europa és inferior a la mitjana europea, i passa el contrari amb els països més pobres, tot i que hi ha excepcions.

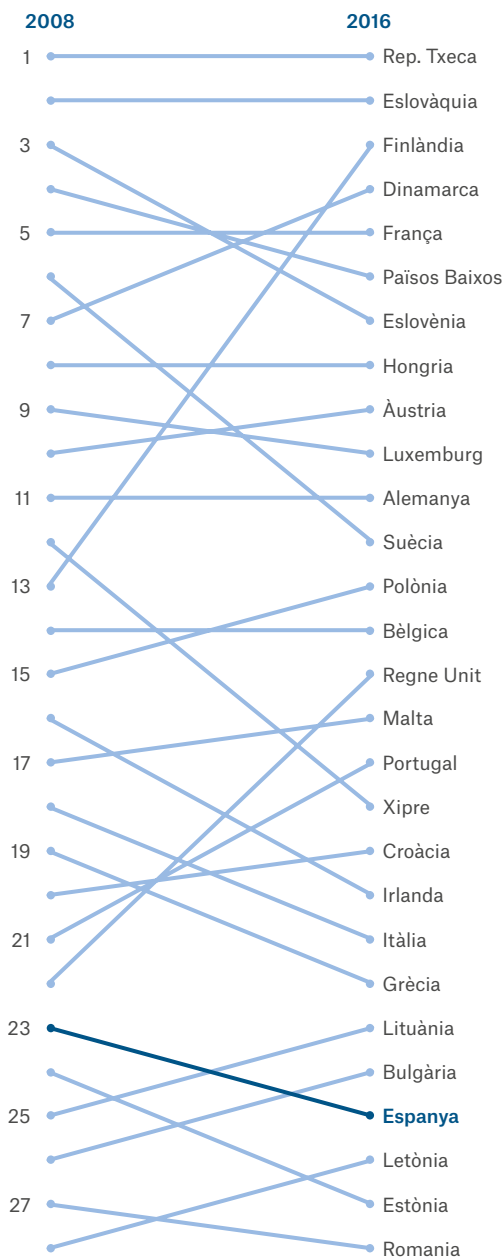
Espanya és un dels països de renda mitjana amb un percentatge més elevat de població econòmicament vulnerable. Aquesta dada l'hem de considerar, a més a més, tenint en compte que el llindar que defineix la vulnerabilitat econòmica és una mesura relativa; és a dir, que aquest llindar depèn de com es distribueixen els ingressos entre la població.

A causa de la profunditat de la crisi econòmica, Espanya és un dels cinc països en què el valor dels ingressos que defineixen el llindar de vulnerabilitat econòmica era, el 2016, igual o inferior al que s'aplicava el 2008. Això s'explica pel fort impacte de la prolongada recessió en el nivell de renda (els altres quatre casos són Grècia, Irlanda, Xipre i el Regne Unit).

En síntesi, Espanya té una posició desfavorable dins el context europeu en l'indicador bàsic de vulnerabilitat econòmica. Aquesta posició no és deguda tan sols a la crisi, ja que la situació d'Espanya ja era desfavorable abans del 2008. En tot cas, aquesta situació ha empitjorat a partir d'aleshores, i no s'ha corregit des de l'inici de la recuperació.

Figura 7. Vulnerabilitat

(Ordenats de menys a més vulnerables)
Espanya hi ocupa la posició 25, per comparació a la posició 14 en el PIB

Font:
Elaboració pròpia a partir de l'EU-SILC (Eurostat).

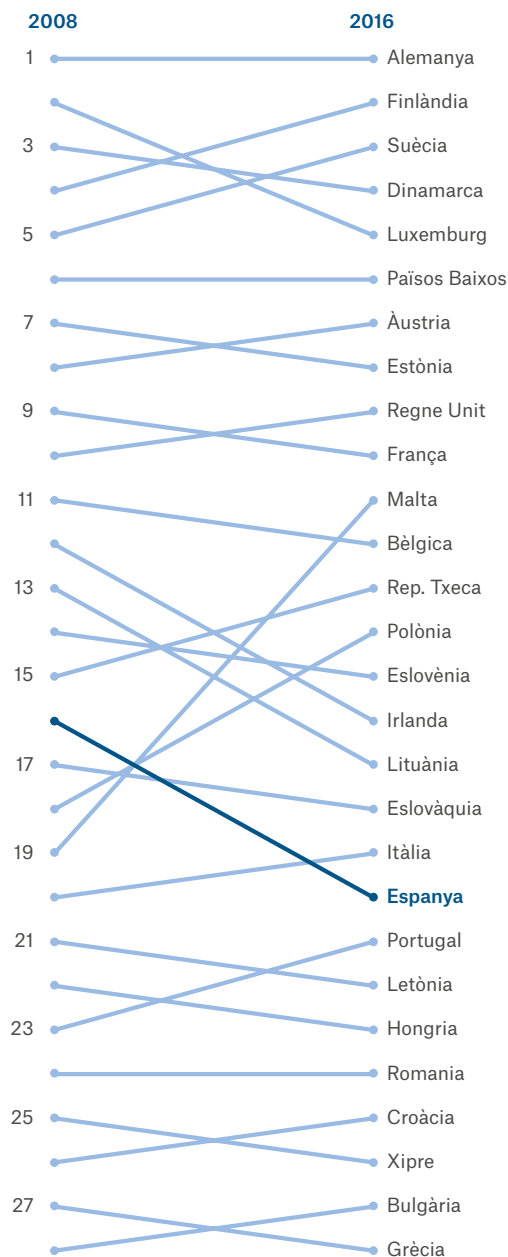
Dificultats per arribar al final del mes

Les dificultats per arribar al final del mes són un indicador representatiu de la capacitat de les famílies per mantenir un cert equilibri econòmic i financer. A la majoria de països de la Unió Europea, aquest indicador no ha augmentat des de l'inici de la crisi econòmica fins a la data més recent. Espanya, però, és un dels nou països on sí que hi ha hagut un increment en el valor d'aquesta magnitud. En tot cas, observem una dispersió molt notable en la incidència de les «dificultats per arribar al final del mes» als països membres de la UE. Espanya hi ocupa el lloc 20è entre els 28 països de la Unió, una posició clarament pitjor que la que tenia el 2008. Encara que continua dins el tercer quartil, ara hi ocupa la penúltima posició, quan abans de la crisi se situava en el segon lloc del grup.

Convé remarcar que l'ordenació de països segons aquest segon indicador és diferent en relació amb la vulnerabilitat. Els països amb sistemes de benestar continentals (Alemanya, Àustria) i nòrdics (Finlàndia, Suècia) ocupen les primeres posicions del rànquing. La classificació dels països segons les dificultats dels seus ciutadans per arribar al final del mes concorda millor amb la classificació segons les rendes.

Un cop més, Espanya es desmarca d'aquesta relació i ocupa una posició molt inferior a la que li correspondria segons el seu nivell mitjà de riquesa, ja que se situa per sota de països amb una renda per habitant sensiblement inferior a l'espanyola. La diferència respecte a la mitjana de la UE-28 és de més de 10 punts (35,6% i 24,1%, respectivament), mentre que abans de la crisi no arribava a 7 punts.

Figura 8. Dificultats per arribar al final del mes
(Ordenats de menys a més dificultats)
Espanya hi ocupa la posició 20, per comparació a la posició 14 en el PIB

Font:
Elaboració pròpia a partir de l'EU-SILC (Eurostat).

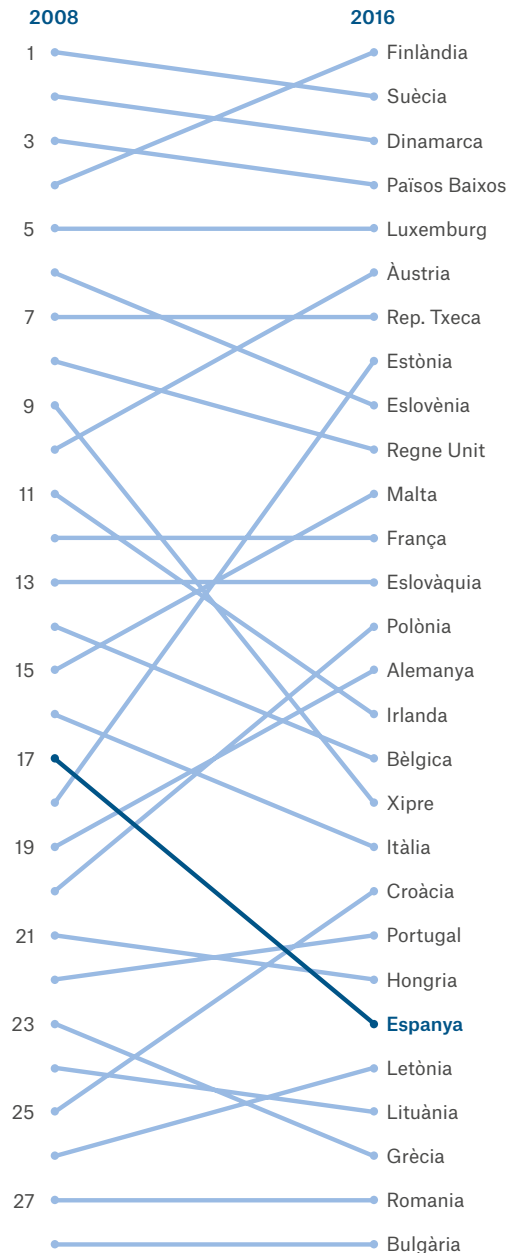
Pobresa consistent

El quart indicador seleccionat és la incidència de la pobresa consistent. És una dada important per situar la realitat d'Espanya en el context dels països de la UE, ja que combina dues de les variables que fa servir la Comissió Europea per al seguiment dels progressos en les condicions de vida de les llars europees: el risc de pobresa monetària i la privació material. Aquesta dada és especialment negativa per a Espanya, que se situa en el darrer quartil de la UE-28 i, a més, retrocedeix posicions des del 2008.

L'empitjorament de l'indicador de pobresa consistent a Espanya destaca dins el marc dels països de la Unió. Entre el 2009 i el 2016, Espanya va ser un dels tres països en els quals va augmentar més el percentatge de persones que patien alhora rendes baixes i privació material. La magnitud de la desocupació i el deteriorament general de les rendes de les llars va fer perdre posicions a Espanya, tant en els indicadors de la pobresa monetària com en els de la privació material. Abans de la crisi, l'extensió del problema era inferior a la de la mitjana de la UE-28, però ara (el 2016) la situació és la contrària (10,4% enfront del 7,3%).

Figura 9. Pobresa consistent

(Ordenats de menys pobres a més pobres). Espanya hi ocupa la posició 23, per comparació a la posició 14 en el PIB

Font:
Elaboració pròpia a partir de l'EU-SILC (Eurostat).

POLÍTIQUES PÚBLIQUES

La informació sobre els efectes de les polítiques encaminades a millorar les condicions de vida és limitada. Tot i que els darrers anys s'han fet més avaluacions d'aquestes polítiques, encara hi ha llacunes que dificulten un seguiment adequat de la seva eficàcia. Al mateix temps, la diversitat dels aspectes revisats en aquest informe fa que sigui difícil definir un mesurament sintètic únic que pugui ser útil per avaluar els resultats de totes aquestes polítiques.

En el context dels països europeus, s'ha mirat d'avançar en la definició d'uns indicadors coordinats d'inclusió social, útils per al seguiment de la política social. Al començament del segle, els consells europeus de Niça (desembre del 2000) i Laeken (desembre del 2001) van fixar les primeres bases per avançar tant en la coordinació de les polítiques socials dels estats membres de la Unió Europea com en la definició d'alguns indicadors bàsics que permetessin valorar els progressos a l'hora de reduir la pobresa i millorar les condicions de vida.

Els anys següents, la Comissió Europea ha anat desplegant un marc metodològic comú per al desenvolupament d'indicadors amb aquestes característiques. No obstant això, gairebé tots els indicadors proposats

se centren en els valors de pobresa i privació, més que no pas en les mesures adoptades per a moderar la incidència o la intensitat de tots dos fenòmens.

Sembla necessari combinar tant els indicadors d'*inputs* –com ara la despesa executada en polítiques específiques– com els d'*output*, a fi de mesurar l'efecte directe d'aquests programes de despesa. Els darrers anys s'han generalitzat també les mesures d'adequació de les prestacions monetàries com un dels possibles instruments per a l'avaluació d'aquestes polítiques. Diversos organismes internacionals, com ara el Banc Mundial o Eurostat, han proposat diferents indicadors que relacionen les quantitats de les prestacions que formen l'última xarxa de protecció amb variables representatives de les necessitats de les famílies.

Aquesta última secció de l'informe sobre el benestar econòmic i material analitza tres tipus d'indicadors sobre:

- 1) La despesa en polítiques específiques de lluita contra la pobresa.
- 2) L'adequació de les prestacions (respecte al lliandar de necessitat).
- 3) La reducció de la pobresa aconseguida gràcies a les prestacions monetàries.

Prestacions que protegeixen les persones que no tenen prou recursos

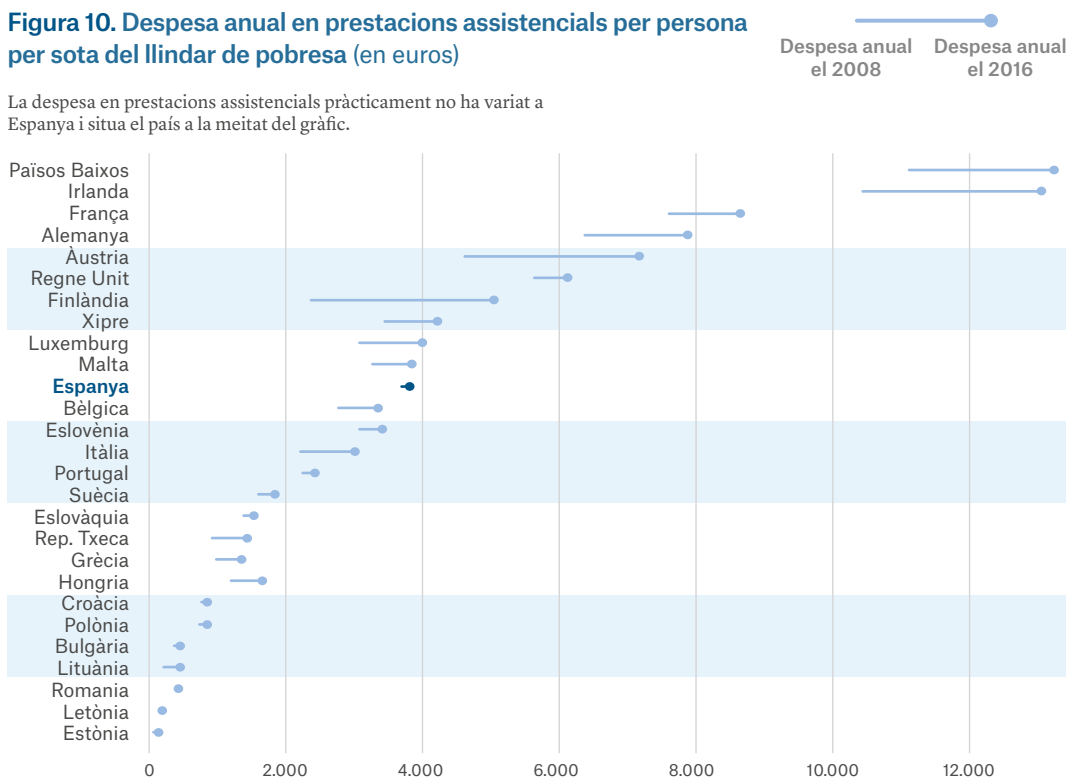
La despesa en les prestacions condicionades als recursos de què disposa una persona és un primer indicador de l'esforç invertit en la cobertura de necessitats específicament lligades a la insuficiència de renda i de recursos. Aquestes prestacions inclouen diferents tipus de subsidis: prestacions de malaltia, discapacitat, vellesa, supervivència, família, desocupació, habitatge i exclusió social.

En primer lloc, per tal de situar l'experiència espanyola en el context dels països de la UE-28, s'ha dividit la

despesa total en prestacions que garanteixen un ingrés, entre el nombre de persones que viuen en llars amb ingressos inferiors al llindar de pobresa (60% de la mediana de la renda per adult equivalent). Es tracta, per tant, d'un indicador de la intensitat amb què el sistema públic protegeix la població que té menys renda. Aquesta comparativa, però, s'ha d'agafar amb cautela, perquè les prestacions no són del tot homogènies entre països, ni recullen el conjunt d'instruments destinats a les persones sense recursos.

Figura 10. Despesa anual en prestacions assistencials per persona per sota del llindar de pobresa (en euros)

La despesa en prestacions assistencials pràcticament no ha variat a Espanya i situa el país a la meitat del gràfic.

Nota: Per apreciar millor les diferències entre països, el gràfic **no inclou Dinamarca**, ja que la despesa és molt més elevada que la mitjana europea (33.241 euros el 2015 i 25.705 el 2008).

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades d'ESSPROS i EU-SILC (Eurostat).

En una comparativa europea, Espanya se situa prop del centre en la distribució de la despesa anual en prestacions assistencials en relació amb el nombre de persones per sota del llindar de pobresa.

Un segon tret destacat és que el valor de l'indicador amb prou feines ha canviat des del 2008, mentre que en la gran majoria de casos (22 països) la intensitat protectora del sistema de garantia d'ingressos ha augmentat significativament, com a resposta a la crisi econòmica. Espanya es troba en el grup intermedi de països, molt lluny dels que ofereixen més protecció, que són la gran majoria de països amb més renda per càpita. El nostre país també és lluny de les nacions menys generoses en el pagament d'aquestes prestacions, que són bàsicament les de l'est d'Europa.

Com hem dit més amunt, el panorama que dibuixa la comparació amb Europa l'hem de considerar amb precaució. De fet, si tenim en compte els indicadors que poden il·lustrar l'abast de la intervenció pública a través de prestacions econòmiques de caràcter social, la situació a Espanya és ben diferent.

En primer lloc, la despesa en prestacions no s'ha mantingut estable, com sembla que indicaven les dades de la comparativa europea. L'evolució de l'indicador del total de la despesa en prestacions de garantia d'ingressos sobre el PIB depèn molt, lògicament, de la naturalesa contracíclica de moltes prestacions, ja que el nombre de beneficiaris augmenta quan l'economia decreix, i minva en les fases expansives.

Segons les dades del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social i del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, la despesa en el conjunt de prestacions del sistema de garantia d'ingressos va passar de l'1,8% del PIB el 1997 a l'1,1% deu anys després. Posteriorment, amb el deteriorament de l'economia i de l'ocupació, aquesta despesa va registrar una pujada molt ràpida i el 2010 arribà al 2% del PIB, una xifra en què es va mantenir fins que el creixement econòmic es va tornar a recuperar. Aquesta reactivació va representar l'inici d'una nova caiguda fins a l'1,8% del PIB el 2015.

Adequació de les prestacions

Un segon indicador de l'eficàcia de les polítiques públiques és l'adequació de les prestacions monetàries, que dona una mesura de la capacitat que tenen per satisfer les necessitats bàsiques de les persones beneficiàries. La via més directa i habitual per mesurar els nivells d'adequació de les prestacions de garantia d'ingressos és comparar-les amb els llindars de pobresa per a cada tipus de llar.

En els tres instruments analitzats (pensió no contributiva, renda activa d'inserció i rendes mínimes), les dades sembla que indiquen una millora en la cobertura que ofereix la prestació.

Així, per exemple, l'any 2008 la pensió no contributiva equivalia a gairebé el 55% dels ingressos que determinaven, en aquell moment, el llindar de pobresa d'una llar unipersonal, mentre que, vuit anys més tard, aquesta pensió equivalia a quasi el 63%.

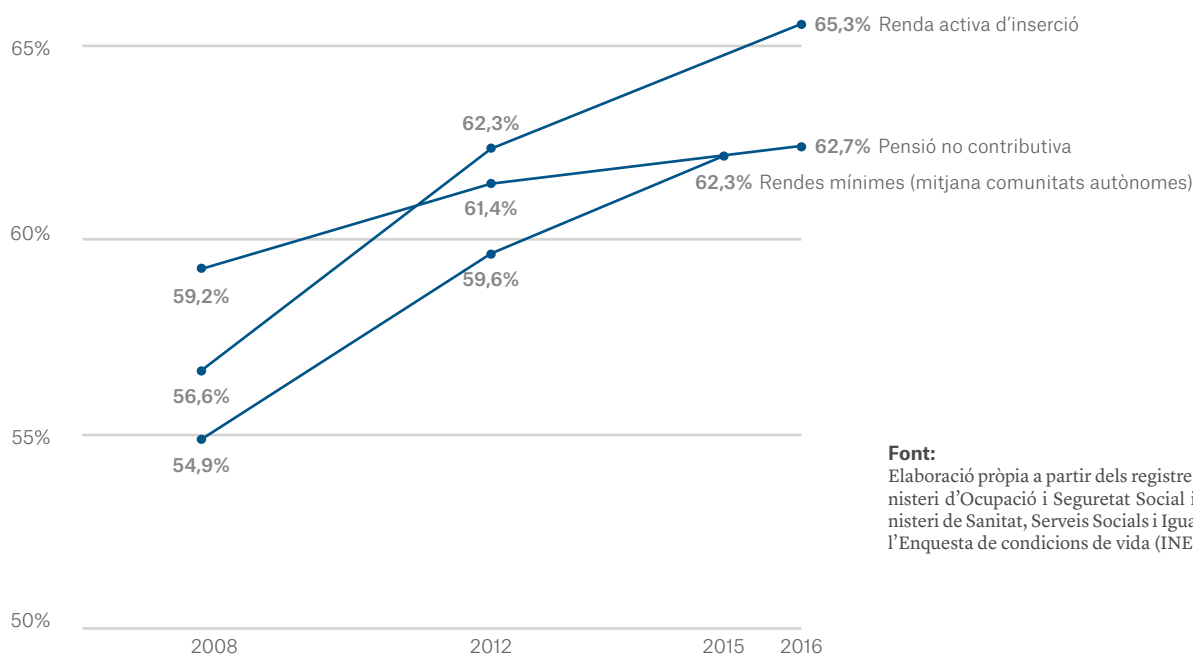
Tanmateix, aquesta millora aparent de la cobertura no correspon a una millor dotació de les prestacions, sinó a una caiguda del valor que determina on se situa, en cada cas, el llindar de pobresa. En realitat, la crisi ha fet que aquest valor hagi caigut sensiblement des de l'any 2008.

En qualsevol cas, les prestacions de garantia d'ingressos incloses en la comparació resulten clarament insuficients per cobrir el risc de pobresa, i en tots els casos queden per sota del 66% del llindar. Aquesta bretxa encara és més gran quan augmenta la mida de la llar, com en el cas de les parelles amb fills. En aquestes llars, els nivells d'adequació se situen per sota del 45% en la mitjana de les rendes mínimes i no arriben al 30% en el cas de la renda activa d'inserció.

La possibilitat de relacionar les quantitats de les prestacions amb els llindars de pobresa permet, així mateix, comparar-nos amb altres països europeus.

Figura 11. Adequació de les prestacions

(Quocient entre la quantitat de cada prestació per a una persona sola i el llindar de pobresa corresponent, %)

Font:

Elaboració pròpia a partir dels registres del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social i del Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat, i de l'Enquesta de condicions de vida (INE).

D'una banda, les dades de l'Enquesta de condicions de vida de la Unió Europea (EU-SILC) permeten de calcular els llindars de pobresa per als diferents tipus de llar a tots els països de la UE. De l'altra, hi ha informació relativament homogènia sobre les quantitats de les prestacions a cada estat membre de la UE.

Les dades referides a les prestacions de garantia d'ingressos inclouen una informació molt rica sobre les quantitats bàsiques dels sistemes generals de rendes mínimes i els diferents complements existents.

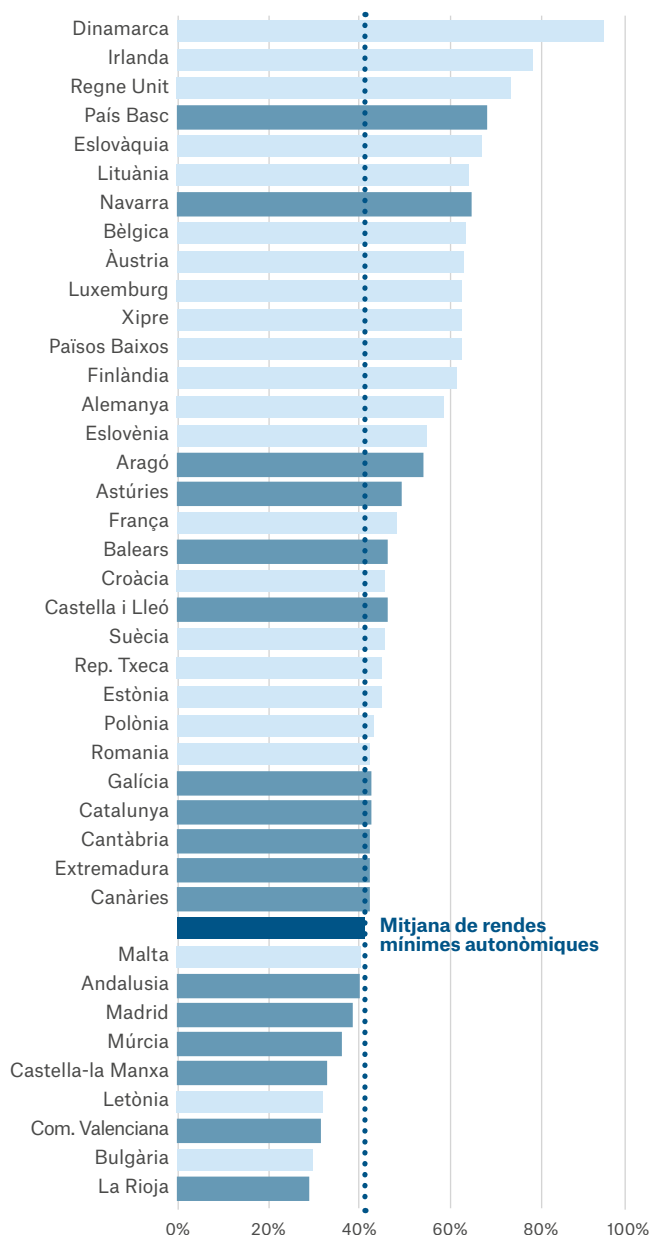
Com a l'apartat anterior, però, cal advertir que la comparació pot no ser del tot perfecta, ja que, a més de la prestació bàsica de renda mínima, diversos països hi afegeixen complements que tenen en compte una àmplia diversitat de característiques personals i familiars (edat, malaltia, despeses d'habitatge, necessitats educatives, despeses mèdiques i moltes altres condicions), i que no sempre són fàcilment identificables en els fitxers disponibles.

En tot cas, si comparem els països europeus segons l'adequació de les rendes mínimes en relació amb els ingressos que determinen el llindar de pobresa per a una llar de dos adults i dos menors, el primer que crida l'atenció són les grans diferències entre els països. Dels 24 països per als quals hi ha informació disponible sobre l'adequació de l'última xarxa de protecció, la mitjana de les rendes mínimes autonòmiques (el valor pres per a Espanya, ja que aquesta prestació la gestionen les comunitats autònomes) hi ocupa el lloc 19è.

Hi ha alguns països nòrdics, com ara Dinamarca, on hi ha una gran adequació de les prestacions, ja que cobreixen quasi totalment el risc de pobresa. Altres, com els anglosaxons, presenten indicadors pròxims al 75%. Els països centreeuropeus ofereixen, en general, nivells mitjans d'adequació, entre el 50 i el 70% del llindar de pobresa. En el cas dels resultats d'Espanya, la mitjana és sensiblement inferior als de la majoria de països del nostre entorn. Tot i que hi ha comunitats que apareixerien a la zona mitjana-baixa del rànquing i algunes fins i tot a la part més alta, com ara el País Basc i Navarra, els indicadors d'adequació de la majoria de programes són molt baixos dins el context europeu.

Figura 12. Adequació de les rendes mínimes a la Unió Europea, 2015

(Quantitat per a una parella amb dos fills / llindar de pobresa)

Font: Elaboració pròpia a partir de MISSOC, dades de les comunitats autònomes i EU-SILC (Eurostat).

Prestacions monetàries i reducció de la pobresa

El tercer tipus d'indicador per mesurar l'eficàcia de les polítiques avalua la capacitat de les prestacions monetàries per reduir la pobresa.

En aquest cas, el procediment més habitual per quantificar aquest efecte és comparar els indicadors d'incidència de la pobresa (basats en la renda disponible de les llars) amb els valors que mostrarien aquests mateixos indicadors si no es cobressin prestacions socials.

Aquest procediment té les seves limitacions, ja que no té en compte, òbviament, els canvis que hi hauria en el comportament de les llars davant una hipotètica situació d'absència de prestacions. Encara que considerem aquesta limitació, però, pot ser un exercici vàlid per comparar les diferències en la capacitat per atacar la pobresa que tenen les prestacions en diferents moments del temps o entre països.

Es tracta, de fet, d'un dels indicadors utilitzats per monitorar els progressos en els objectius de desenvolupament social de la Unió Europea.

En primer lloc, els resultats de l'anàlisi mostren que la capacitat de les prestacions per combatre la pobresa va augmentar durant el període de crisi.

Com en el cas anterior, els motius últims d'aquesta millora no els trobem en una hipotètica pujada de les quantitats de les prestacions, sinó en la caiguda general de les rendes, que va contribuir que el sistema de prestacions monetàries tingués una incidència més gran en la situació econòmica de les llars espanyoles.

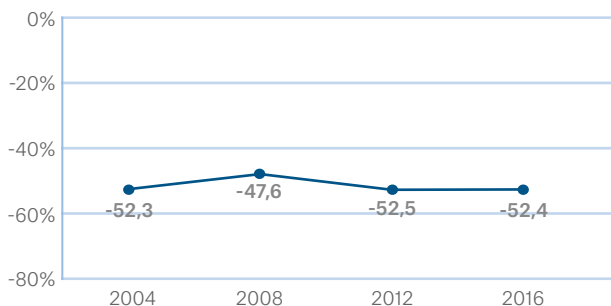
En tot cas, aquesta capacitat és limitada i no ha millorat els darrers anys, una vegada que s'han començat a recuperar els indicadors d'ocupació i d'activitat econòmica.

El conjunt de prestacions monetàries resulta insuficient per eliminar el risc de pobresa monetària, ja que redueix la pobresa a nivells pròxims a la meitat del valor previ al seu cobrament. Cal destacar que una part molt important d'aquesta reducció és deguda al notable impacte que tenen les pensions en les rendes de moltes famílies. Si descomptem aquest efecte –que reflecteix, en gran manera, una redistribució dels ingressos al llarg del cicle vital–, la reducció de la pobre-

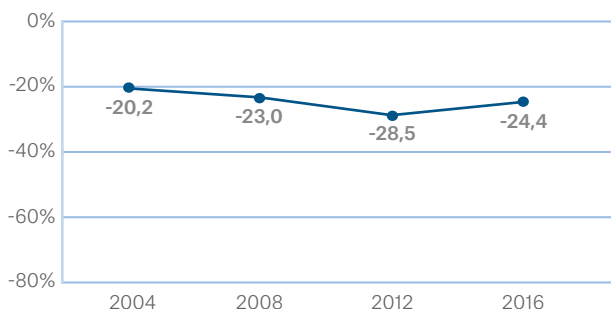
Figura 13. Efecte reductor de la pobresa de les prestacions monetàries a Espanya

(Diferència en percentatge entre la taxa de pobresa amb prestacions i sense)

Totes les prestacions

Totes les prestacions menys les pensions

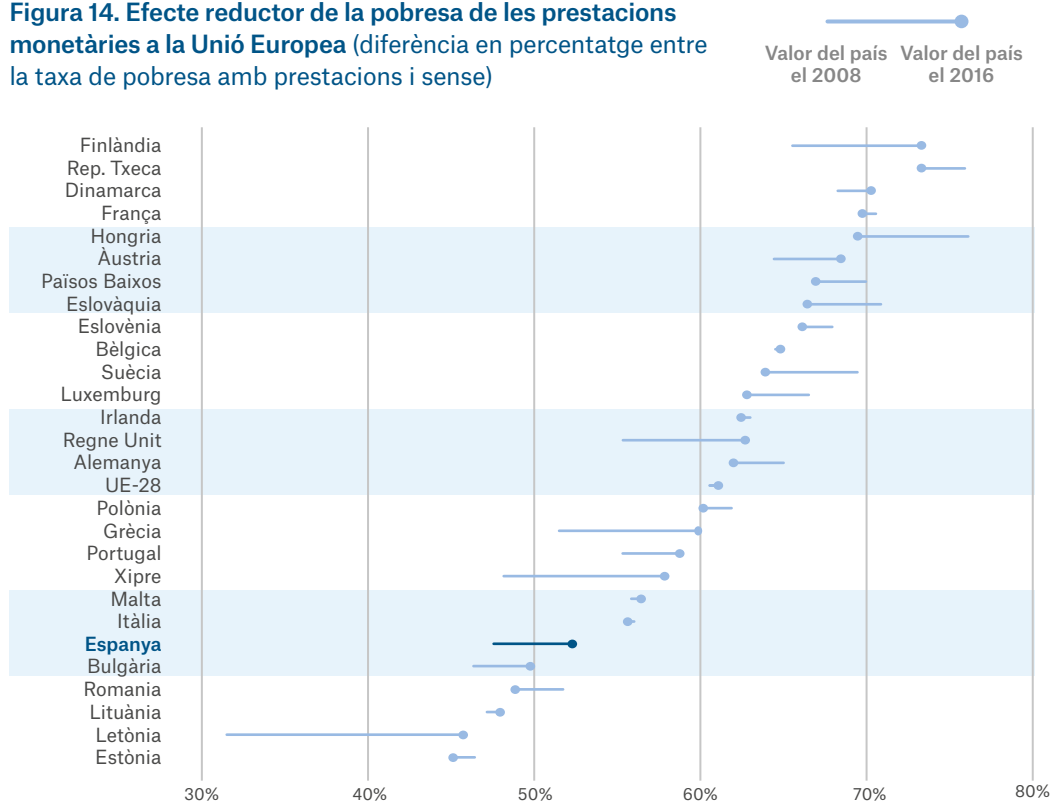
Font:

Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions de vida (INE).

sa que s'aconsegueix amb les prestacions minva significativament.

Les dades d'Eurostat permeten situar, per a aquesta mesura, els indicadors espanyols en el context comparat (figura 14). Dels 27 països inclosos en la comparació, Espanya hi ocupa la posició 22a, molt per sota de la mitjana europea i també d'altres països amb un nivell de renda per càpita inferior. No obstant això, l'efecte reductor de la pobresa de les prestacions durant la crisi a Espanya va augmentar més que en altres països, a causa, fonamentalment, de l'augment més gran de la desocupació i de la intensa caiguda del nivell de renda.

Figura 14. Efecte reductor de la pobresa de les prestacions monetàries a la Unió Europea (diferència en percentatge entre la taxa de pobresa amb prestacions i sense)

Font:
Elaboració pròpia a partir de l'EU-SILC (Eurostat).

CONCLUSIONS

1 Les condicions materials de vida empitjoren a Espanya

Pràcticament tots els indicadors seleccionats per mesurar l'estat de les necessitats socials en la dimensió de les condicions materials de vida han empitjorat des de la meitat de la dècada passada. Aquesta pauta de canvi reflecteix una important reducció dels nivells de benestar en la societat espanyola, i els tímids progressos registrats en el curt període de recuperació econòmica des del final de la crisi no han aconseguit revertir aquestes pèrdues.

2 Gran incidència de la pobresa monetària

Un dels trets que més manifesten la situació crítica quant a les dificultats per comptar amb fonts d'ingressos suficients i estables és la gran incidència que tenen les situacions de pobresa monetària a Espanya. La renda disponible de la llar per a més del 20% de la població es troba per sota del llindar de risc de pobresa, la qual cosa representa una incidència del problema molt per damunt de la gran majoria de països de la Unió Europea, fins i tot comptant-ne alguns amb un nivell de renda inferior al d'Espanya. Aquest indicador ja era notable abans de la crisi econòmica, però la intensitat i la durada que ha tingut ha fet que augmentés encara més. La crisi ha fet també que s'incrementi dràsticament el nombre de llars sense fonts regulars d'ingressos, a causa de l'exhauriment progressiu de les prestacions per l'atur.

3 Inestabilitat econòmica

Els problemes d'insuficiència d'ingressos es combinen, en molts casos, amb altres mancances i desavantatges. Encara que les dades més recents indiquen una certa millora, la precarietat laboral i l'atur produeixen un nombre important de situacions en què moltes persones (entre el 10 i el 15% del total) afronten caigudes significatives de renda cada any, una situació que genera una gran inestabilitat i inseguretat econòmica. Paral·lelament, els ingressos baixos i inestables dificulten considerablement els processos d'autonomia personal de més d'una quarta part de les persones majors de 25 anys a Espanya. A més a més, hi ha una acusada bretxa de gènere en els nivells d'independència econòmica, de manera que és urgent adoptar reformes que eliminin els obstacles que entrebanquen el progrés laboral de les dones.

4 La recuperació econòmica no implica una recuperació social

De l'evolució de les xifres a llarg termini deduïm que la reactivació de l'economia, encara que pot fer minvar les dificultats per obtenir ingressos suficients i estables, no aconseguirà per ella mateixa el progrés cercat en aquest àmbit. Com veurem en informes posteriors, si l'augment en els nivells d'ocupació ha de comportar una reducció significativa del risc de pobresa, han de millorar els sous d'un segment ampli de treballadors, a més d'augmentar la cobertura i l'adequació de les prestacions adreçades a grups socials actualment no gaire protegits.

5 Insatisfacció, estrès i ansietat

Un altre exponent clar de l'emergència de noves necessitats vinculades a les condicions materials de vida és el grau creixent d'insatisfacció econòmica en la societat espanyola. Gairebé una de cada tres persones obtenen ingressos per sota del que consideren necessari per aconseguir un equilibri amb les despeses que tenen. Aquest desajust financer pot alimentar situacions d'estrès i ansietat.

6 Manca d'equilibri financer

Aquesta realitat queda corroborada per altres indicadors de la pressió financera que experimenten les famílies en situacions diferents, com ara el fet que més d'una tercera part de la població tingui dificultats per arribar al final del mes o bé el percentatge semblant de població que viu en llars que desestalvien regularment. El fenomen que un segment significatiu de la població tingui problemes per aconseguir un equilibri entre el que gasta i el que ingressa no tan sols afecta la seva situació econòmica futura, sinó també el balanç financer de la societat espanyola, llastada per un endeutament excessiu. El problema s'alimenta així mateix de la dificultat que mostren les famílies espanyoles per ser conscients de la necessitat d'ajustar les despeses als seus ingressos, especialment en les fases expansives de l'economia.

7 Necessitats materials elementals en augment

A més de les mancances en els indicadors monetaris, s'adverteixen també problemes molt arrelats en l'estructura social a les altres condicions materials de vida. La crisi va representar un ràpid empitjorament en la satisfacció de les necessitats socials més elementals, i es van accentuar els problemes en els equips de l'habitatge i en consums bàsics com un tret característic de la societat espanyola. Presenta una importància especial el mal comportament dels indicadors relacionats amb la vida social, símptoma de les dificultats creixents d'amplis grups per mantenir la participació social, i amb el nivell de consum, atesa la gravetat de no poder afrontar les despeses bàsiques.

8 La pobresa esdevé crònica

El retrocés en les condicions generals de vida no es pot deslligar del fet que alguns processos d'empobriment de la societat esdevinguin crònics. La prolongació de les situacions de risc de pobresa, que ha afectat de manera creixent un nombre rellevant de llars (prop del 14% de la població espanyola fa tres anys o més que es troben en situació de pobresa) constitueix un senyal d'alarma sobre els futurs nivells de benestar, ja que el fet de passar llargs períodes en aquesta situació és garantia quasi inequívoca de mancances més greus a llarg termini en quasi totes les dimensions fonamentals per a la cobertura de les necessitats socials (feina, salaris, salut o relacions socials).

9 Caiguda en les comparatives internacionals

El deteriorament general que mostra l'evolució dels indicadors es revela també quan les dades d'Espanya es contemplen a la llum de l'experiència de l'entorn més pròxim. En tots els indicadors seleccionats com representatius de les diferents subdimensions analitzades, Espanya va retrocedir posicions durant l'última dècada. La tendència dels problemes de vulnerabilitat econòmica és especialment negativa, ja que abans de la crisi Espanya ja es trobava entre els països amb els valors més alts. Hem de destacar també que en tots els indicadors la situació d'Espanya en el rànquing és clarament pitjor que la que hauria de tenir segons el seu nivell mitjà de renda, ja que en tots els casos ocupa posicions inferiors a les de molts països que tenen menys capacitat econòmica.

10 Prestacions socials monetàries deficientes

Un dels motius principals d'aquest retrat tan desfavorable és la feblesa del sistema de prestacions monetàries. Els recursos invertits són més baixos que en altres països; no hi ha hagut millores en la intensitat protectora del sistema, a diferència del que ha passat en l'entorn més pròxim, i les quantitats que es paguen queden molt per sota del llindar de pobresa. No és estrany que Espanya sigui un dels països amb pitjors resultats pel que fa a la capacitat del conjunt de prestacions per reduir la incidència de la pobresa monetària.

BIBLIOGRAFIA

ATKINSON, T., B. CANTILLON, E. MARLIER i B. NOLAN (2002): Social indicators: the EU and social inclusion, Oxford: Oxford University Press.

GUIO, A.C., D. GORDON i E. MARLIER (2012): Measuring material deprivation in the EU: indicators for the whole population and child-specific indicators, Eurostat Methodologies and Working Papers, Luxemburg: Publications Office of the European Union.

GUIO, A.C., D. GORDON, H. NÁJERA i M. POMATI (2017): Revising the EU material deprivation variables, Eurostat Methodologies and Working Papers, Luxemburg: Publications Office of the European Union.

HACKER, J., G. HUBER, P. REHM, M. SCHLESINGER i R. VALLETA (2010): Economic security at risk: findings from the Economic Security Index, Rockefeller Foundation, Yale University.

HACKER, J., G. HUBER, A. NICHOLS, P. REHM, M. SCHLESINGER, R. VALLETA i S. CRAIG (2014): «The economic security index: a new measure for research and policy analysis», The Review of Income and Wealth, 60(S1).

HICK, R. (2014): «On 'consistent' poverty», Social Indicators Research, 118(3).

MÉNDEZ, J.M., i P. VEGA (2011): Linking data from administrative records and the Living Conditions Survey, INE Working Papers 01/2011.

SOCIAL PROTECTION COMMITTEE INDICATORS SUBGROUP (2015): Portfolio of EU social indicators for the monitoring of progress towards the EU objectives for social protection and social inclusion, Luxemburg: Publications Office of the European Commission.

STIGLITZ, J. E., A. i SEN J.P. FITOUSSI (2009): Informe de la Comisión sobre la Medición del Desarrollo Económico y del Progreso Social [stiglitz-sen-fitoussi.fr].

